

BALOGH ÁDÁM

PhD., középiskolai történelemtanár

Deák Ferenc Gimnázium, Szeged

PhD., history teacher, Deák Ferenc High School, Szeged

ORCID: –

e-mail: adamaki@freemail.hu

VÁZLAT ELEFTHERIOSZ VENIZELOSZ ÉLETRAJZÁHOZ

SKETCH FOR THE BIOGRAPHY OF ELEFTHERIOSZ VENIZELOSZ

ABSTRACT

Eleftheriosz Venizelosz is the most important Greek politician of the first half of the 20th century. He was Prime Minister of Greece seven times between 1919 and 1933, for 12 years. In this study, we briefly present his political career.

Bevezetés

Eleftheriosz Venizelosz a 20. század első felének legjelentősebb görög politikus. 1910 és 1933 között hét ízben, 12 éven keresztül volt Görögország miniszterelnöke. Jelen tanulmányban röviden bemutatjuk politikai pályafutását.

1. Politikai pályafutása 1914-ig

Krétán született, a Hania melletti Murnies településén Kiriakosz Venizelosz, krétai kereskedő és forradalmár fiaként. Szellemi fejlődésére és gondolkodására komoly hatást gyakorolt szülőhelye: a krétai öntudat és szabadságszeretet, valamint apja forradalmi tevékenysége. Az 1866-os krétai felkelésben részt vett édesapja, emiatt el kellett hagynia a családnak szülőhelyét, Kithira majd Szirosz szigetén éltek az 1872-es amnesztia kihirdetéséig. A sziroszi iskolaéveket az athéni egyetemen folytatta, ahol ügyvédi diplomát szerzett, majd visszatért 1886-ban Krétára. Ügyvédként kezdett el dolgozni, 1891-ben feleségül vette Maria Katelutzut, akitől két gyermeke (Kiriakosz, Szofoklisz) is született, de 1894-ben felesége meghalt. 1921-ben újra megnősült, Helena Stefanovich Schilizzi-vel.

Már az 1880-as évektől aktívan politizált, egyre inkább a krétai egységmozgalom vezetőjévé válva. 1897-ben tagja a krétai nemzetgyűlésnek, személyesen is részt vett az alkotmány elkészítésében. Miután az 1903-as krétai választásokon nem ért el sikereket (a nemzetgyűlésben csak négy helyet szerzett meg a hatvannégyből), az

1905-ös választásokon már nem is vett részt, és 1905 márciusában 600 fegyverrel visszavonult a hegyekbe, ahol felkelést hirdetett. Hosszas tárgyalások után végül november 2-án aláírta a megegyezést, mely véget vetett a felkelésnek. A felkelők beszolgáltatták a fegyvereket és hazatértek, a falusi katonai szervezeteket feloszlatták és eltörölték a rögtönítélő bíróságokat. Politikai pályájának elején még nem támogatta Kréta és Görögország unióját, hanem fejedelemséget hozott volna létre választott herceggel vagy elnökkel. Ezt a nézetét megjelentette egy athéni újságban is, amire válaszul Kréta 1898 és 1906 közötti főmegbízottja, György herceg (apjával a görög királlyal és a görög kormányval történt konzultációja után) elbocsátotta őt. Ezzel kezdetét vette az ellenségeskedés a királyi család és Venizelosz között, amely a venizeloszi politika egyik fő jellemzőjévé vált pár évvel később.

Az 1908-as ifjútörök forradalom után a krétai nemzetgyűlés újfent kinyilvánította a sziget unióját Görögországgal, melyet Venizelosz október 8-án tartott beszédében deklarált is. A nagyhatalmak azonban ezt nem ismerték el, majd arra kényszerítették Venizeloszt, hogy döntsön a krétai vagy az athéni politikai szerepvállalás között. Venizelosz ezt tudomásul vette, Görögországba utazott, ahol nem csak a parlamentbe választották be képviselőnek, de még ugyanebben az évben görög miniszterelnök is lett, az újonnan megalapított Liberális Párt elnökeként (1910. október 18-án).

Venizelosz már 1910 októberétől (első kormányalakításától) kezdve a görög külpolitika fő irányvonalát követte: a Nagy Eszme magvalósítását és a görögség felszabadítását tűzte ki célul. Ehhez 1911-től komoly erőfeszítéseket tett egy törökellenes szövetség megalakítására, a görög–bolgár kapcsolatok szorosabbra vonásával, amit csak ösztönzött Olaszország 1911-es támadása az Oszmán Birodalom ellen. 1912. május 30-án Szófiában Bulgária és Görögország szövetséges szerződés kötött egymással, mely szerint, ha valamelyik felet török támadás éri, akkor a másik is csatlakozik a török elleni küzdelemhez, és csak közös megegyezés után köthetnek békét. Venizelosz vezetésével Görögország belépett az 1912. október 8-án Montenegró támadásával elindult első Balkán-háborúba, majd Athén is hadat üzent az Oszmán Birodalomnak, egyúttal bejelentve Kréta unióját Görögországgal. 1913-ra az I. és II. Balkán-háború eredményeként először gyarapodott Görögország saját erejéből (a Jón-szigetek és Thesszália nagyhatalmi támogatással történt megszerzését követően): Krétán kívül a makedón területeket is elfoglalta Thesszaloniki városával, Epirusz nagy részét Joannina településével, valamint az északi Égei-szigeteket. A bolgárok azonban égei-tengeri kijáratot szereztek Nyugat-Trákia egy részével, ami elvágtá Görögországot a kelet-trákiai, konstantinápolyi és kis-ázsiai görögségtől.

2. Tevékenysége az első világháború időszakában

Az első világháború kitörése komoly dilemmát okozott a görög politikai elitnek, markánsan szembe állítva az uralkodót és körét Venizelosz miniszterelnökkel és

támogatóival. Venizelosz be szeretett volna lépni a háborúba, hogy újabb területet szerezzen, I. Konsztantin (aki II. Vilmos német császár sógora volt), semleges kívánt maradni. A két politikai csoportosulás közötti első szakítást az 1915-ben indított Gallipoli-hadművelet idézte elő, amikor I. Konsztantin még kis-ázsiai területek és Ciprus ígéretéért sem csatlakozott a később csúfos kudarcot vallott antant-hadművelethez. Ennek hatására Venizelosz 1915 elején lemondott, viszont 1915 májusában újra megnyerte a választásokat. Kormányt alakított, a választási győzelmet pedig úgy értelmezte, hogy a görögök többsége az ő elképzeléseit támogatja. Az uralkodó ugyanakkor továbbra sem engedett beleszólást a külpolitika irányításába, ami 1915 végén Venizelosz újbóli lemondásához vezetett.

1916 októberében Venizelosz antant-támogatással ellenkormányt hozott létre Szalonikiben, és kézbe vette az északi területek (Makedónia és az égei-tengeri szigetek) közigazgatását. Az antant számára 1915–1916-ra egyre fontosabbá vált, hogy Athén csatlakozzék szövetségükhöz, így balkáni (valamint földközi-tengeri) pozíciójuk erősödhetett volna. A Gallipoli-hadművelet kudarca és Bulgária csatlakozása központi hatalmakhoz súlyos presztízavesztést jelentett az angoloknak és franciáknak. 1916 végén francia csapatok érkeztek Athénba (Thesszalonikiben már 1915 óta állomásoztak francia csapatok Maurice Sarraill parancsnoksága alatt), és blokád alá vonták a kikötőket. Eközben 1916 májusában Venizelosz-párti katonatisztek megalapították a *Nemzeti Védelem* szervezetét, mely egy antant támogatta ideiglenes kormányt próbált megalapítani. Tervüket segítette az antant egyre határozottabb térnyerése az Égeikum régiójában. A francia haditengerészet 1916. június 9-én elfoglalta Thaszosz szigetét, antant katonai bázist hozva létre Kavala partjainál. A semleges Görögország egyre inkább az antant-hatalmak oldalára sodródott. Az antant támogatásával 1916. augusztus 30-án körülbelül 1.500 krétai csendőr és kis-ázsiai menekült forradalmat robbantott ki, deklarálva Makedónia „függetlenségét az athéni kormánytól”, majd megalakította a Nemzeti Védelem Ideiglenes Kormányát. Venizelosz október 9-én behajózott a városba átvéve irányítását, így 1916 végére Görögország ténylegesen kettészakadt: Észak-Görögország miniszterelnöke Venizelosz lett.

Az uralkodóra nehezedő nyomás, hogy az antant oldalán lépjen be a háborúba, egyre fokozódott. A belpolitikai ellenzék a bolgár támadásra várt volna választ (Venizelosz háborúpárti táborát erősítette Bulgária agressziója, mikor 1916 elején betört észak felől, és elfoglalta a Szerresz-környéki dohányföldeket), és Trákia megszerzésében bízott, míg Franciaország egyre határozottabban avatkozott be a hivatalosan még semleges ország belügyeibe. Ebben a kiélezett helyzetben tartották meg a görög választásokat, amelyeket 1917. június végén Venizelosz nyert meg (tehát az antant-párti háborús csoport). 1917. június 7-én a francia *La Justice* cirkáló behajózott Szalamisz szigetéhez, szembe a pireuszi kikötővel, majd ultimátumot adott az uralkodónak. 1917. július 2-án a négy éve trónra került Konsztantin lemondott fia, Alexandrosz javára, majd elhagyta az országot, míg ugyanezen a napon a francia csapatok megszállták Thesszáliát. 1917. június 27-én Alexandrosz

király kinevezte Venizeloszt miniszterelnöknek, aki kormányt alakított Athénban, majd két nappal később Görögország belépett a háborúba.

3. Tevékenysége a párizsi békekonferencia és a görög-török háború időszakában

A háborút győztes oldalon fejezte be Athén, így a görög küldöttség a miniszterelnök vezetésével utazott el, hogy részt vegyen a párizsi békekonferencián, és az 1917-ben elhangzott területi ígérek megvalósításáért szálljon síkra. Venizelosz 1919. február 3-án kapott szót, hogy kifejtse a görög álláspontot, és ismertesse a megszerzeni kívánt területek határait. Venizelosz hatalma csúcsára érkezett: elindította a kis-ázsiai hadjáratot bevonulva Szmirnába, küszöbön állt egész Trákia és Epirusz északi részének megszerzése: Nagy-Görögország karnyújtásnyi távolságba került.

Az ország azonban kimerült anyagilag, az elhúzódó háború, a folyamatos adóemelések és a nélkülözések általános kiábránduláshoz vezettek. 1920 nyarán merényletet kíséreltek meg Venizelosz ellen, ami már mutatta a politikai hangulat megváltozását. Ebben a letargikus hangulatban rendezték meg 1920. november 14-én a választásokat, ahol a monarchista erők győztek, Venizelosz vereséget szenvedett. 1920 végén újra Konsztantin lett Görögország uralkodója, a Venizelosz vezette Liberális Párt pedig búcsúzni kényszerült a hatalomtól. Választási vereségét követően Venizelosz el is hagyta az országot, tíz évig tartó diadalmenete véget ért. Ennek ellenére ezt követően is jelen volt a tárgyalásokon, ugyanis a brit kormány nem hivatalos meghívásának eleget téve részt vehetett az 1921. február 21-i londoni konferencián.

Vereségének köszönhetően nem ő volt hatalmon a tragikus véget érő görög-török háború 1922-es lezárásakor, így nem neki kellett aláírnia a győztes 1920-as sèvres-i békét revideáló 1923-as lausanne-i békeszerződést, mely nemzeti katasztrófát jelentett Athénak. Görögország nemcsak Kelet-Trákiát és Kis-Ázsiát veszítette el, hanem egy lakosságcsere-egyezményt is el kellett fogadnia Törökországgal.

4. További politikai pályafutása haláláig

Ez a Venizelosz-ellenes erők (Néppárt) teljes meggyengüléséhez vezetett. 1923 decemberében újabb választásokat tartottak, amelyen a Néppárt, hogy ne élezze tovább a belpolitikai helyzetet, nem vett részt, így újra Venizelosz lett a miniszterelnök 1924 elején. Vezetésével a parlament kikiáltotta a köztársaságot, amit az 1924 tavaszán megtartott népszavazás 70%-os eredménnyel jóvá is hagyott, György királyt pedig száműzték. Görögország 1924 és 1935 között köztársaság lett. A kaotikus állapotokra jellemző, hogy Venizelosz háromheti miniszterelnökség után lemondott, külföldre távozott. Ezt követően rendkívül instabil időszak következett a görög belpolitikai életben: 1924–1928 között 11 kormány, 3 választás

tás, 11 puccs és két katonai diktatúra zajlott le, ami csak Venizelosz 1928-as politikai visszaérkezésével normalizálódott.

Venizelosz 1927 tavaszán utazott vissza Görögországba, de egyből Kréta szigetére hajózott, ahol családi körben töltött el hónapokat. Egy évvel később azonban újra bekapcsolódott az athéni politikai életbe, és 1928. júliusától újra miniszterelnök lett. Venizelosz egész életében a Nagy Eszme elszánt híve volt, de utolsó miniszterelnökségére komoly ideológiai pálforduláson ment keresztül, és a Törökországgal való jó viszonyt kezdte el hirdetni. Tudatosan fordított hátat a belpolitikai kérdéseknek, új külpolitikai programot megfogalmazva. Célja a nagyhatalmakkal való szoros és jó kapcsolat kiépítése lett, és a szomszédos országokkal fennálló nézeteltérések elsimítása. A két világháború közötti megegyezésre törekvő görög külpolitika nem kívánt konfliktust egyik környékbeli országgal sem, így mikor Venizelosz 1928-ban megkötötte az olasz–görög barátsági szerződést, kijelentette, hogy a Dodekaneszosz-szigetek nem akadályozhatják a két ország baráti közeledését, a szigetek Athénhoz csatolása így fel sem merült a görög külpolitika részéről. Ugyanebben az évben Belgrádban a szaloniki szabad kikötői zóna használatáról írt alá egyezményt Jugoszláviával, majd Albániában tárgyalt a kétoldalú kapcsolatok felvételéről. 1929-ben Bulgáriával rendezte diplomáciai kapcsolatait Szófiában, 1930-ban pedig teljes politikai pálfordulást végrehajtva aláírta a görög–török barátsági és semlegességi szerződést, évtizedekre rendezve az Athén és Ankara közötti diplomáciai kapcsolatokat. A balkáni államok együttműködését szorgalmazva 1930 őszen Athén megrendezte az első Balkán Konferenciát, melyből évenkénti találkozók fejlődtek ki, míg 1934. februárjában Athénben megkötötték a Balkán-paktumot. Ezt a toleranciára és békés egymás mellett élésre támaszkodó politikát azonban nem mindenki fogadta kitörő örömmel: sem a Dodekaneszosz-szigetek egyesülésre törekvő lakossága, sem a nacionalista retorikájú politikai csoportok. Belpolitikai támogatottsága folyamatosan csökkent, amihez a világválság hatása is hozzá járult, az 1932-es választások után már csak koalíciós kormányt alakítva tudott hatalmon maradni.

1933. júniusában merényletkísérletet hajtottak végre ellene, a tűzpárbajban több testőre is életét vesztette, 1935-ben venizelista csoport próbált puccsot végrehajtani, hogy visszakerüljön az ország élére, de a kísérlet sikertelenül végződött, ezt követően júniusban Párizsba távozott, ahol 1936. márciusában stroke-ot kapott, majd öt nappal később elhunyt. A mai napig a modern Görögország egyik legnagyobb politikusának tartják, a modern görög állam megalapozása is hozzá kötődik. Nevét az athéni repülőtér is őrzi, leghíresebb köztéri szobrai Thesszalonikiben és Krétán találhatók.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Dalby, Andrew (2009):** Makers of the Modern World. The peace conferences of 1919–23 and their aftermath. Eleftherios Venizelos – Greece. Haus Publishing Ltd. London
- Doros Alastos (1942):** Venizelos. Percy Lund, Humphries & Company. London.
- Llewellyn-Smith, Michael (2021):** Venizelos: The Making of a Greek Statesman 1864-1914. Oxford University Press. Oxford.
- Kitromilides, Paschalis ed. 2006):** Elefth erios Venizelos, the trials of statesmanship, Edinburgh University Press. Edinburgh.
- Βερέμης, Θάνος (2009):** Ελευθέριος Βενιζέλος. Μεταίχμιο (Veremis, Thanosz: Eleftheriosz Venizelosz. Metehmio)
- Venizelos, Eleftheriosz (2022):** Greece Before the Peace Congress of 1919; a Memorandum Dealing With the Rights of Greece. Legare Street Press.
- Venizelos, Eleftheriosz (2022):** Greece in Her True Light: Her Position in the World-Wide War as Expounded. Legare Street Press.